

svim jednostavna priča. Tako nešto može se komije. Sve zavisi od toga da li ćemo slučajno potvrditi korak na taj put; a dalje — dalje već sve ide po sebi!

Recimo, neki čovjek, objan, sasvim prosječan kao i svi drugi, jedne noći usmije (a što se sve ne sanja, što sve čovjek u snu ne padne na uru i zar bi se odatle smjeli izvlačiti neki zaključci? — ta san je, bože moj, puna fantastičnosti, niskake ligeke!...) dokle, čovjek jedne noći usmije, na primjer, fratra sa zelenom bradom. Ili, ako hocete, fratra koji namiguje lijevim okom. Ili, već bilo što drugo te vrste — nije važno, svejedno što! Jer čovjeku dodru na san i takve stvari koje mu na javi ne bi pale na um da sto godina misli. Sanja, na primjer, "čovjeka bez dugmeta". Naime, čovjeka koji na čitavoj odjeći naprosto nema ni jednog jedinog dugmeta! I to ne kao da su mu dugmeta otpala, da se još vide čiperici krušica na kojima su visjela, već jednostavno bez dugmeta, kao da se rodio bez njih, pa čak i bez ručica za dugmeta. Stvar, kada što se vidi, na naročito neobična, naročito fantastična. I, na javi, stvar nimalo jeziva. A u snu, takav čovjek bez dugmeta može da poprimi izvjesnu sličnost, izvjesnu nejasnu sredost; sa onom vodenom životinjom koju obično nazivaju "ribicom čovjekom"; ili uopće sa nekom slijepom, bez očiju rođenom ribom, mlečavom, slabo pigmentirana, bljedoružčasta mesa.

Ali nemojmo se udaljavati od predmete. Ne gubimo logiku niti naše pripovijesti. Ostanimo pri „fratru sa zelenom bradom“, kada smo već taj primjer izbrali. Dakle, kada smo rekli, čovjek jedne noći usmije fratra sa zelenom bradom. Dobro. I sutradan, takom čitavog dana, više uopće nije pomisli na to. Ali, naveče, pred spavanje, upravo kada je sjedeći na rubu kreveta svičao desnu čarapu, odjednom mu padaće na um: oka zna, neću li možda, notač opet sanjati fratra? Prodje ta noć a da ga ne usmije. I on ujutru, iduci u ured pomisli: gile! nisam sanjao fratra.

Ali ne mora da se dogodi baš tako, može se desi i obratno. To jest, da uveče ne pomisli na fratra, a da ga u toku noći usmije. Ta dva slučaja u stvari su svejedno: i jedna i druga od tih mogućnosti, zapravo vode k istome. No radije ostanimo kod one prve, kada smo već tim putem posli. Dakle, te večeri pomislio je na fratra ali ga po noći nije sanjao. A isto tako nijedne, pa ni treće, ni četrte noći. I svakog bi jutra, dok se umivo i brijači, pomislio: „eto, ni nočas ga nisam sanjao!“ (Već ga je, naime, u svomu mislima počeo označavati tako sasvini familiarno, zamjenicom.) I ta bi mu se pomisao javila s naglim malim zadovoljstvom. Kao da svakog jutra ubacuje po jedan ustađen dinarčić u skrabicu. A onda, dodje jedan dan kad ujutru nije pomislio na fratra: nesto je okasno, žurio je u ured, i tog se jutra nije brijači, pa u onoj žurbi kada je čisto zaboravio pomisli na nj. Ali ga je zato sljedeće noći opet sanjao. Zatim je, za neko vrijeme, svaki dan ili sanjao fratra ili mislio na nj; a katkad čak i jedno i drugo.

No, tad je puklo ono u uredu. Shvatljivo, u takvoj situaciji, svaki bi bio zaboravio i na štašta dočekalo važnije nego što je fratar! Otkrile se pravne ruke u njegovom uredjelu, i sve su činovnike, pa, naravno, i njega, podvrigli ispitivanju. Tako je već red! On je, doduše, bio potpuno miran. Uostalom, od prvog je časa jasno vidio, po samom tonu i načinu kako ga pretpostavljeni ispituju, da baš nimalo ne sumnjaju na njega. Ispak, takve su stvari uvek pomalo neprijatne. No prošlo je i to. A prve nedjelje nakon toga (bio je lijep dan, sunce se sjajlo, i on je poslije ručaka otišao u zoološki vrt da posjeti), sa zadovoljstvom se sjeti da za čitavo vrijeme istrage nije ni sanjao fratra niti uopće mislio na nj. A ni sad, ga se vjerojatno ne bi sjetio, da alejno nije prošao jedan, doduše ne fratar, ali pop. Istina, pop je pop, ne fratar, i pop nema bradu, a pogotovo ne zelenu bradu. Ali takvo je već sjećanje: koji put se nećega sjetimo po sličnosti, a koji put baš po razlikama. I rekao bih, gotovo kućenje kome je izbjeglo desno oko, pa negdje vidimo kućenje kome fali lijevo oko, usklinknut ćemo: evo, i ovome fali oko! samo onome mome fali desno, a ovome lijevo! I vjerujem, da nas to kućenje bez lijevog oka neće ništa manje posjetiti na ono naše bez desnog, nego kad bi i ovome fališlo bas desno oko, kao i onom našem. A, po tom istom redu, i da viđimo, na primjer, mačku bez lijevog oka, reći ćemo: vidi! i ovaj fali oko kao i mome Cuci, samo što ovaj fali lijevo a Cuci desno, i što je ovo mačka a Cuci štene. A isto tako, ako vidimo psa kome ne fali nijedno oko, možda ćemo reći: gle, pas! samo što njemu ne fali oko, kao sirotom Cuci! A kako su, nužno, sve stvari među sobom ili slične ili različite, to bi nekako izazlalo da nas sasvim stvar može da vodi na misao da ono što nas na nešto potješa ne mora ležati u nekoj sličnosti, pa ni u različi, nego u nečemu drugome. U čemu, to ne znam; ali u nečemu što, bez obzira.

vladan
desnica

1905-1967

74794503

PRIČA O FRATRU SA ZELENOM BRADOM

zira na bilo kakve sličnosti ili razlike, ide ispod vode, kada je.

Dabome, te je večeri, svičaći se, opet mislio na fratra. A ujutro, doša se brijač, reče sam sebi: „čudno! juče sam toliko mislio na nj, pa ipak ga nisam sanjao!“ rekao bih gotovo, kad obdan mislim o njemu i očekujem da sigurnošću da će ga sanjati, dogodi se da ga ne sanjam; a kad mi na javi nije ni na kraj pameti, eto mi ga na san! baš čudno! skoro da bi čovjek, ako ga ne želi sanjati, morao čim više misliti o njemu na javi!“

„Trice!“ — rekao je najzad i odmahnuo rukom. A kad je došao u ured, uzeo je pred se svoj stolni kalendarskokrvnik, zgrabilo nasume i prevrnuo odebili snopić listića, i na jednom dalekom datumu napisao modrom olovkom jednostavno „fratar“. Sjetio se, naime, iz detinjstva kako mu je posilje jedne influenze bila ostala stalna mala temperatura. Tek nekoliko linija — ali stalno. Majka mu je već očajavala. „Dokle će ovo ovako, doktore? Sto da više činimo, zaboga!“ A doktor, starji, iskusnik liječnik, debo, težak čovjek sa zaduhom, nije se mnogo uznenimiravao. „Jednostavno odbacite termometar!“, rekao je sasvim flegmatično. „Neka ideća ide u školu, neka se igra! Kad mu posilje nekog vremena budete opet mjerili temperaturu, neće je više imati!“ I tako je doista i bilo. Sad je pomislio: tako će biti i s ovim. „Prestat ću mjeriti temperaturu!“ I zbilja je pomoglo. S početka je mislio na fratra sve rijedje i rijedje, pa ga je najzad sasvim smetnuo s umerima. I prošla su možda i dva mjeseca a da nije pomislio na nj, ni u snu ni na javi. A onda, jednog jutra, nešto je okrenulo listić kaledara — i fratar je bio tu. Otada, opet ga je česće posjećivao. Ako ne inače, obligatorično bi mu došao na um, kad bi mu pogledao na kaledar. Sve što je kaledar, kada je otsad bilo povezano sa svime što je fratar: jedno se zaličilo za drugo kao dvije karamele u papirnatoj kociši u topolini džepu: što god ima

veza sa kaledarom, potječalo ga je na fratra, a što god ima veze s fratom, crkvom, oltarom i slično, i na kaledar, i na fratra. Susrebo bi spropod i odmah — fratar! Vidio bi u izlogu „Seljačkog bratstva“ — Poljoprivredni kaledar — i opet fratar. Kad bi mu, dok je u pretbodyu šefu ili načelniku čekao na potpis, pogledao na zidni kaledar, ili samo na zidni sat, pa čak i na barometar, smješta bi mu u pameti iskršao fratar. U snu mu se sada, doduše, rjeđe javlja, ali nekako u pravilnjim, gotovo određenim razmacima. I činilo mu se da sad tačno predosjeća taj nočni posjet, da tačno zna „fratrov dan“, kada se za stalni dan vešerice ili posjeta inkasatora za struju.

Ispak, za neko vrijeme, išlo je i tako. Ali tada nastupi logika ona vratja logika koja dodje da na koncu pokvarila ono što nije uspjela da pokvari alogika: sad nije više jutrom ni ispitivao je li sanjao fratra ili ga nije sanjao, niti se više veselo tome: to je bilo svejedno. Uvidio je da između onog „sanjao sam fratra“ i „nisam sanjao fratra“ sva razlika leži samo u onom, „jesam“ ili „nisam“, ali da i u jednom i u drugom slučaju ono „fratar“ ostaje stalno i neproniknivo. Sjećao se kako se nekad svakog jutra kod brijanja naivno radovao na ponisao „gle! nisam ga sanjao“, „gle! nisam mislio na nj!“, i gorko se na smijao: „glup li sam bio! ta misliti kako nisi mislio na fratra, i opet znači misliti na fratra!“ I ta kritička misao odjednom poruši sve: „to ja sam kao neka metasta fratra, ali, obrni arno, obrni tamu, u snu ili na javi, kao danji posjet ili kao nočni gost — fratar je tu!“ Odjednom mu bi jasno da je za sve to vrijeme, od samog početka, pa i za trajanje one istrage, i za čitavou ono razdoblje do obrtanja fatalnog listića u kaledaruu, fratar, nevidljiv, ipak bio prisutan, odmah tu, iza zavjesne. I, jednog jutra, dok se brijač, zastane i zavapi u sebi, sred prazne bijeline kupaonica: „uh! da je zaboraviti, same da je zaboraviti!...“ Povuci je još nekoliko putu britvom niz obraze, pa opet zastane: „ali što je zaboraviti? i kako da čovjek bude sasvini miran? čak i ako on nastupi, odakle da čovjek zna li to onaj potpuni, končani zaborav, ali samo privremeni? na osnovu čega da se sigurnošću računa da, jednog dana, neki slučajni susret, neka trica, bilo sta, neće, odjednom i neočekivano u tim silnje, opet probudiš misao o njemu?“ Odloži britvu na hladne mlijecne staklo nad umnikom promatrajući svoje izdujeno lice s upaljinom očiju, i izgovori glasno u ogledalo: „nema mi spasa!“ Taj glas potjera mu žarnice niz hrptedalam.

Ali čovjek je jak. Čovjek je izdržljivo stvorenje, uporan, žilav stvorenje. Čovjek se ne tako lako. I on se pokuša braniti onom istom „logičkom misljui“ koja je sve upropastila. Umovao je: zapravo, „mislio na fratra“ nije baš sasvim ista stvar kao i „misliti o svojoj misli na fratra“, doduše, to na prvi pogled može izgledati isto, ali to nije jedno te isto: imu tu jedna malu nijansu! U ovom prvom slučaju, fratar je nešto što stoji nadu mnom, nešto što me tiranizira, nešto što vlađa, to gospoduje mnome; tu je gospodar on, a ja sam njegov objekt. U ovom drugom slučaju, naprotiv, on je podređen meni, on je moj objekt, objekt moja misli. Tu sam još uvijek gospodar ja! „Da, ja sam gospodar!“, izgovorio je glasno, opet pred ogledalom.

Eto, to je ja! je jedna žansa. Još jedna žansa. Možda poslednja. I čovjek se doista prilično razabrao i primio. Pomalo mu se opet vratala volja za život. Za sunčanih popodneva odlaziće je katalog na šetnju u zoološki vrt. Cak je dobio nekoliko kilograma na težini, a to je odvijeno povoljan, vrlo povoljan znak. Otad se redovno vađa, sasvake subote. I već je pomislio na fratra bez uzneniranosti, bez naročitog odjeća, gotovo sasvim ravnodušno. „S vremenom će potpuno ispliniti“, govorio je sebi. A samim tim, tim što je fratar postao nevažan, došlo je kao od sebe i to, da je sad sve rijedje pomisljao na nj. „To je kao kad zauzbunjenoči čim se osvjeđaš, čim dobijes i samo prvi znak da ti ona užravca, već se malko pogospodariš, već sebi može dozvoliti luhkuš da katalog odvriješ misao o njoj, da se malko odmoris od nje. Tako je svemu; uvijek je pitanje: ko je jači, ko je gospodar: ti ili ona, ti ili fratar!“

Jedne subote, dok je u kupaonici povlačio britvom po remenu, zateče sam sebe kako zvižduće. „Odavno nisam zviždukao“, pomisli. A poslije podne je pošao u kino. Glupost! Obična ljubavna prenemaganja, same nevjerojatnosti! Svan za djevojke iz slastičarnice, za frizerke! Naveče, kad se svačlja, ispadne mi nešto iz džepa na mali tepih pred krevetom. Sagne se da podigne: bio je to najnoviji kartončić automatske vase. Pročita ga s ponovnim zadovoljstvom zbog daljeg porasta težine. Ozari se malim lukavim smješkom i prorija ruke. „Čini se da je najzad ipak riješio.“

Ali baš te noći opet ga usnije. Izgledao je nešto omršao. Kiselaš je smješto podmijugajući lijevom okom i odmahujući kazprstom: „Varaš se, prijatelju, varaš! Ovalo ili onako, ja sam u tebi. I ti me nikad više nećeš izbaciti!“

I tad — tad zbilja nije više bilo nikakve šanse.

TOLNAI
OTTÓ

Ove godine
nešto si ranije reagovao
na proljeće,
za šesnaestinu je ranije otkucala
tvoju lepu metronom-glava
pa prepukla.
Ranije si otvorio košnicu
i note-pčele neće se više vratiti
niz twoje grlo
da polete opet na livadu,
da na saču-školici svoje pravilne igre
beskraino igraju...
Ili su cvetovi kasnili
ove godine
uzalud već jure
ko splav put vodopada
brda vještackog cveća.
A twoja brada,
o, twoja brada,
najlepši instrument
potkrešan instrument,
kao na pužastoj glavi violine kovrdžaju se
na twojoj bradi
u svilu u zlato pretvorena ovčja creva,
vetar tako vlačnasto razvlači med.
Stavice te u kutiju
ljubičastim somotom postavljenu
i spustice te
poklonice te,
kao minuzlano ižilanu violinu,
ceo se stan menja
kad u dnu nekog ormana
leži violina.
ili bar njena kutija.

Prevela sa mađarskog
Judita ŠALGO

KODÁLY

a i zemlja će da se promeni
jer ćeš naštimovati blatinjavo
korenje drveća.
Tvoju će ogromnu lobanju vetrar da steže
u glavu dečje violine,
od brda da iskleske pesnicu,
i da preko nje prebači svet
nepodnošljivo arhatu svet
a twojim će malim usima kao škrivapim
crnoglavim čivijama da ga usaglasi.

I moje će se suze
otegnuti,
satkaću od njih paučinu
kao smrt od twojih suza što je satka,
eto,
da u etetu kao muvu ulovim
twoj jednostavan duh.
Zaista,
ovo je proleće lepše od svih dosadašnjih,
ali sunce je još nejak,

ne shvatam čika Zoltáne

zašto si već stavio

crne naočare?

Oplakujem te

ko magarac,
ko mnogi bezbojni vrapci
na planu pod mojim prozorom.

Umro si?
Samo je graditelj violina
rasklopio svoj instrument,
izmaknuo zici kobilicu
izmaknuo ormamu
stab od kruškovog drveta,
i umota daščice od ružnjog drveta
pažljivo najpre u sviloto srebrnu
potom u neprozirnu crnu hartiju ...

Ove godine
nešto si ranije reagovao
na proljeće.
Za šesnaestinu.

To proleće,
o to proleće!
dira naše načelne starce.
Posred njihovog čela
sliva se već rosa u male bare,
koža im puca kao na brezi kora.
našik tkanini baletskih patika.

* Kodály Zoltán koji je umro pre mesec dana
je dan od najvećih suvremenih kompozitora. Roden 1882. Poznati deli: Psalmus Hungaricus*, Háry János*, Plesovi iz Galante*.